

Hanno KESTİNG : Geschichtsphilosophie und Weltbürgerkrieg
Carl Winter. Universitätsverlag. 1959 Heidelberg

Genç Alman sosyoloji kuşağının ilgiye değer bir siması olan ve halen Ulm'da «Hochschule für Gestaltung» un sosyoloji kürsüsünü işgal eden Hanno KESTİNG, amprik denemelere tâbi tutulamıyan devrimizin başlıca fikir cereyanlarını toplum dinamizmi ile karşılaştıran bir eser yayınlamıştır. «Tarih felsefesi ve dünya içharbi» adlı bu eserinde müellif, herşeyden önce tarih kavramının geçirmiş olduğu değişikliğe işaret etmektedir.

Gerçi insanlığın yaratılışından beri tarih bir vakıalar silsilesi olarak işlenmişti. Fakat bu işleniş sırasında uzun zaman teoloji hâkim olmuştur. Ancak onsekizinci yüzyılda, tarih mutlak olarak beşerî bir olaylar serisi şeklinde mütalâa edilmeğe başlanmış ve felsefe ile metafiziğin rölativizmden kurtulmuştur. İnilâk yaratacak kuvvette olan bu yeni düşünce çağımızın önemli düşünürlerinden Karl LÖWİTH tarafından şöyle ifade edilmiştir : «Tarih felsefesini ortaya çıkaran âmil, kâinata hâkim olan kuvvet olarak, ilâhî takdir yerine, terakki prensibinin ikamesidir.» Bu düşünce sisteminin temel unsuru sayılan ilerleme fikri, tarihi kendi başına bırakmağı terviç etmiyor, aksine ilerlemeyi hızlandırmak istiyor. Bu anlamda tarih felsefesi sadece Marx'tan itibaren değil, ortaya çıktığından beri «pratik» bir felsefidir. Nitekim İngiliz tarih felsefecisi COLLİNGWOOD'a göre tarih felsefesine «soru - cevap» mantığı hâkimdir. Bu anlayışa katılanlara göre, nerede belli tarihî durumda bulunan, belli vasıflı sosyal gruplar varsa, tarih felsefesi bunların sorularını cevablandırabilecek kudrettedir.

KESTİNG tarih felsefesinin misyonunu böylece açıkladıktan sonra, bu oluşu son iki yüzyıl boyunca olup biten olayların ışığı altında değerlendirmeye çalışmaktadır. Bu sebeble 1789 da patlak veren Fransız ihtilâ- linden başlayıp, 1830, 1848, 1870/71. 1914 de tekrarlanan bu oluşu 1917 den sonra infiratçılığa sırt çevirerek siyasî sahneye avdet eden Birleşik Amerika ve Bolşeviklerin Ekim ihtilâli ile birlikte evrensel bir mahiyet alan dünya iç harbine bağlayıp, günümüze kadar aktarmaktadır. Yine KESTİNG'e göre büyük önem taşıyan tarihî olayların çoğalması, felâketle rin artması ile birlikte tarih felsefesinin önemi artmıştır. Eskiden sadece bazı fikir muhitleri - kahve, salon - gibi yerlere münhası olan bu nevi tartışmalar, bugün çok daha geniş bir şümul kazanmıştır. Günümüzde

tarih felsefecileri acaip gözlerle bakılan, garip düşünürler olarak karıştırmıyor, aksine bunlar sosyal itibara kavuşmuş insanlardır. Bugün onlar ekonomi kalkınma projelerini hazırlayan plânlama kurullarında, yüksek kademeli devlet organlarında ve kurmay heyetlerin psikolojik harp güdümü ile meşgul komisyonlarında görevli bulunmaktadır.

Müellife göre bugün nerede plânlama yapılıyorsa, orada aynı zamanda tarih felsefesi ile yapılmaktadır. Çünkü hiç bir plân bugünün teşhisi ve yarının tahmini olmaksızın yürütülemez. Bugün büyük kütleleri, milletleri kendine doğru çekmek ve doğru bulduğu planları için seferber etmek isteyen herkes, ümit getirmek zorundadır. Sosyal hasılanın âdil ölçüler içinde dağıtılacağı, herkesin refahının artacağı daha yüksek bir hayat standardına ulaşılacağı, sosyal güvenliğin kuvvetleneceği, hülâsa bu kürrenin eşya ve ferdî saadet bakımından daha mükemmel olacağına dair sayısız vaadlerde bulunmalıdırlar.

Tarih felsefeciler ise ümidin ajanıdırlar. Onlar tarihin istikbalde, nasıl gerçekleşeceğine işaret ediyorlar. Nitekim KESTİNG'e göre doğu ve batı anlaşmazlığı, az gelişmiş memleketlerin ekonomik kalkınması için girişilen demokratik ve komünist rekabet, bir bakıma iki tarih felsefesinin mücadelesidir.

Ana problemin böylece vaz'ından sonra eser dört bölüme ayrılmaktadır. Bunların birincisinde şu konular etraflı bir şekilde ele alınmaktadır: 1 - 18 ci yüzyılın terakki inancı ve Fransız ihtilâlinin tarihçesi. Bu arada ihtilâlin fikrî cephesini beslemiş olan KANT, ihtilâl hükûmeti yerine Jacobin'lerin tek parti devletini yerleştiren ROBEPİERRE üzerinde durulmaktadır.

II — Avrupa içharbinin esas cepheleri, KESTİNG bu arada Alexis de TOCQUEVILLE'in ifadesile neden Fransız ihtilâli her zaman yeniden başladığını ve daima aynı hüviyetle karşımıza çıktığını tahlil etmektedir. Bu arada zaman zaman ihtilâl, iç harbi, diktatörlük, terör rejimi ilerleme, gerileme, hürriyet cihadı ve irtica şeklinde beliren buhran kavramını dialektik metod yardımı ile incelenmektedir.

III — Proletarya ve sosyal ihtilâl. Bu bahiste sermaye ve emeğe dayanan menfaat çatışması tahlil edilmekte ve Avrupa içharbinin teorisini yapan MARX ile ona karşı koymak için koyu bir ferdiyetçilik savunan SCHOPENHAUER ile siyasî bir teolojik temsil eden İspanyol Donoso CORTES ele alınmaktadır.

IV cü bahiste ise İngiliz işçi hareketi, İngiliz sosyalizm tarihi. SPENCER ve DARWIN'in teorilerine temas edilmektedir.

Eserin ikinci bölümü «Batının inkirazı» başlığını taşımaktadır. KESTİNG burada ilerleme inancına karşı duyulan şüphesizliği ve terakki fikrine dayanarak geliştirilen ütopyaların sarsılmasını tesvir etmektedir. Bu meydanda Oswald SPENGLER, OPPENHEIMER ve Ortega Y. GASSET müelliflerin eserleri etraflıca tahlil edilmektedir.

Eserin üçüncü bölümü «Bolsevizm ve Amerikanizm» konularına ayrılmıştır. Eserin en mükemmel ve aydınlatıcı bahislerden birini teşkil eden bu kısımda, marksizmin Rusya'da geçirmiş olduğu gelişim safhaları gayet vazıh bir şekilde tasvir edilmektedir. İlk önce Rusya'da bir köy proletaryası ve burjuvazisinin bulunduğunu iddia etmiş olan PLECHANOW'un düşüncelerine yer verilmektedir. Sonra marksizmin Asyalaşması vetiresini başarmış olan ve meslekten yetişme ihtilâlcilere lüzum gören LENİN'in fikirleri işlenmekte, nihayet marksizmi millî bir komünizme irca eden STALİN devri tahlil edilmektedir.

Rusya'nın tarih felsefesi bakımından geçirmiş olduğu fikrî oluşu çok aydın ve dokümente bir şekilde tasvir edilmesine karşılık, Birleşik Amerika'nın tarih felsefesi başlığını taşıyan bahis daha az tatmin edicidir. Burada F. J. TURNER, «güçlüklere karşı koyma» şeklinde formüle edilebilecek olan John DEWEY'in instrumental felsefesi, başka bir deyimle Amerikan hayat tarzına hâkim olan pragmatik kaynaktan ilham alan Meliorizm incelenmektedir.

Üçüncü bahis milletlerarası münasebetlere tahsis edilmiştir. Burada bilhassa «haklı» ve «haksız» harpler ve dolayısıyla (neutralité) tarafsızlık kavramının çözümlenmesi üzerinde durulmuştur. Avrupa iç harbinde olduğu gibi devletlerarası siyaset sahnesinde de hasım ceza hukuku anlamında «suçlu» olarak vasıflandırılmaktadır. Bu sebeple KESTİNG'e göre her iki taraf kendi gayelerini son derece ülkücü, karşı tarafı da o nisbette şeytanî bulmaktadır.

Eserin son bölümü dünya ihtilâli devrinde tarih felsefesine ayrılmıştır. Burada A. TOYNBEE, K. JASPERS ve endüstri cemiyetinin sosyolojisi ile meşgul olanlar FOURASTIE, SCHUMPETER, C. CLARK, H. FREYER, A. GEHLEN, G. THIBON, D. RIESMAN'ların düşünceleri ele alınmaktadır.

KESTİNG eserinin en son bahsinde tarih felsefesinin monizm ve evrenselliğini karşı ülke, millet ve kültürlerin plüralizmi ile bölgeciliğin belirlediğini işaret etmektedir. Böylece dünyanın birlikçi mi yoksa plüralist bir düzene mi doğru gittiği sorusuna kısmen cevap vermiş oluyor. KESTİNG'e göre beşeriyet teknik çağa, istihsal, istihlâk, yatırım, plânlama gibi mudil problemlerin ön plânda gelen devre girdiği için, tarih

felsefesi bugün artık fikir öncülüğü yapmak imkânını kaybetmiş, daha çok bir şaşırtma âleti vazifesini görmektedir.

KESTİNG'in eserinin siyasî ilimler açısından önemi, tarih felsefesi gibi aslında spekülâtif bir bilim dalının siyasî teoriler, milletlerarası münasebetler, ekonomi, âmme idaresi gibi çeşitli sosyal ilimler konuları ile olan yakınlığını tarihî oluşlar yardımı ile göstermiş olmasıdır. Bu konuları daha çok bir sosyolog gözü ile ele almış olan KESTİNG, bu düşüncelerinin temel unsurlarını ampirik bir ekip araştırması olan «İşçinin toplum görüşü» adlı eserinde kısmen işlemiştir. Eserin esas değeri, son iki yüzyılın bellibaşlı fikir cereyanlarını çok özlü ve mânalı bir şekilde kapsamış olması ve yazarın temsil ettiği ve savunduğu tezi açıkça ve cesurca ortaya koymasındadır.

Doç. Dr. Nermin ABADAN